

Methodebeschrijving Themis

Databank Effectieve Interventies in de Sociale Sector

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

Deze methodebeschrijving is gemaakt door:

Louise van Tilburg
Van Tilburg Onderzoek en Advies
Hogeschool INHolland
(0345) 531 462
vantilburg@vtoa.nl

Louise van Tilburg is verbonden aan de afdeling lectoraat Maatschappelijk Werk van de Hogeschool INHolland en heeft tevens een eigen bedrijf Van Tilburg Onderzoek en Advies.

13 november 2009

Voor meer methodebeschrijvingen en eventuele vragen en/of reacties kunt u terecht bij:
www.movisie.nl/effectieveinterventies.

Het werkblad dat gebruikt is voor deze methodebeschrijving, is deels gebaseerd op het Werkblad beschrijving interventie van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en het RIVM.

Inhoudsopgave

Inleiding: leeswijzer	04
Samenvatting	06
1. Beschrijving methode	09
1.1 Probleemomschrijving	09
1.2 Doel van de methode	10
1.3 Doelgroep van de methode	12
1.4 Indicaties en contra-indicaties	13
1.5 Aanpak	14
1.6 Materiaal	17
1.7 Benodigde competenties van de professional	18
1.8 Overige randvoorwaarden	19
1.9 Overeenkomsten en verschillen met andere interventies	19
1.10 Contactgegevens ontwikkelaar	20
2. Onderbouwing	21
2.1 De ontwikkelgeschiedenis van de methode	21
2.2 Onderbouwing van de probleemanalyse, doel, doelgroep en aanpak	21
3. Onderzoek praktijkervaringen	24
3.1 Uitvoerende organisaties	24
3.2 Praktijkervaringen van de professional	25
3.3 Praktijkervaringen van de cliënt/burger	25
3.4 Praktijkvoorbeeld	27
4. Effectonderzoek	28
4.1 Directe aanwijzingen voor effectiviteit	28
4.2 Indirecte aanwijzingen voor effectiviteit	29
5. Conclusies	30
5.1 Samenvatting werkzame elementen	31
5.2 Samenvatting effectonderzoek	31
6. Verantwoording	32
6.1 Het zoeken en selecteren van literatuur	32
6.2 Literatuur	32
Bijlage 1: Toelichting effectonderzoek	33
Bijlage 2: Overzicht onderzoeken en de hoofdkenmerken	36
Bijlage 3: Methodologische kenmerken en resultaten effectonderzoeken	38

Inleiding: leeswijzer

Professionals in de sociale sector worden geconfronteerd met een wirwar aan informatie waar ze zich een weg in moeten vinden. Die informatie is vaak versnipperd en daardoor weinig toegankelijk. In de databank *Effectieve interventies in de sociale sector* brengen wij methoden waarmee in de sociale sector gewerkt worden bij elkaar. De methodebeschrijvingen geven daarbij een zo volledig mogelijk beeld van alle beschikbare informatie over een methode. Als gemeente, stafmedewerker of praktijkwerker kunt u hiermee vaststellen of de methode geschikt is voor de situatie waarin u of uw organisatie intervenueert. Als u besluit om met de methode aan de slag te gaan verwijzen we naar het handboek en eventueel andere door de ontwikkelaar beschikbaar gestelde materialen.

De methodebeschrijving is opgebouwd langs vier lijnen. Onderdeel één van dit document beschrijft de methode zelf, zoals de doelen, de doelgroep en de aanpak. Onderdeel twee laat de onderbouwing van de methode zien: de visies, theorieën en wetenschappelijke onderzoeken die de ontwikkelaar heeft gebruikt bij het ontwikkelen van de methode. Onderdeel drie geeft zicht op de praktijkervaringen van de professional en de cliënt/burger met de methode. Onderdeel vier geeft inzicht in wat er wetenschappelijk bekend is over de effectiviteit van de methode.

De methodebeschrijving is in nauwe samenwerking met de ontwikkelaar van de methode tot stand gekomen. Zo levert de ontwikkelaar informatie aan en geeft deze feedback op het concept en toestemming voor publicatie. De methode wordt uitgebreid in kaart gebracht. Dit kan de ontwikkelaar op zijn beurt een impuls geven voor verdere ontwikkeling van de methode. Een methode staat dus niet stil, de methodebeschrijvingen zullen dan ook regelmatig worden herzien.

De methodebeschrijving is gebaseerd op een systematische zoektocht naar informatie. Bij die zoektocht werken de onderzoeker die de methodebeschrijving maakt en een informatieanalist van de afdeling kennisstromen van MOVISIE intensief samen. Bij het zoeken van informatie over methoden zijn doorgaans de volgende zoekstrategieën toegepast: het inwinnen van informatie bij de ontwikkelaar, uitvoerende instanties en/of eventuele onderzoekers van de methode, het doorzoeken van Nederlandse en/of internationale databanken, het checken van referenties van reeds gevonden informatiemateriaal en een internet *deskresearch*. De zoektocht is daarbij gericht op een breed spectrum aan informatiebronnen, variërend van (ongepubliceerde) verslagen van (interne) procesevaluaties of paneldiscussies tot wetenschappelijk (effect)onderzoek. De verantwoording van de toegepaste zoekstrategieën is in beknopte zin terug te vinden in onderdeel 6.1. De zoekgeschiedenis is in uitgebreidere vorm vastgelegd in een hiertoe ontwikkelde *flowchart*, die is opgenomen in het archief van MOVISIE. Het relevante gevonden materiaal is terug te vinden in het literatuuroverzicht in onderdeel 6.2.

Bij het effectonderzoek (onderdeel 4) wordt onderscheid gemaakt tussen directe en indirecte aanwijzingen voor effectiviteit. Een toelichting op dit onderscheid vindt u in bijlage 1. Om de tekst in de methodebeschrijving zelf laagdrempelig te houden, worden de belangrijkste onderzoekskenmerken en resultaten zoveel mogelijk in woorden beschreven. De achterliggende cijfers vindt u in bijlage 3 en verder.

Wij wensen u veel inspiratie bij het lezen van deze methodebeschrijving. Wij hopen dat u zich hiermee een goed beeld kunt vormen van wat deze methode uw gemeente, uw organisatie of uzelf als sociale professional te bieden heeft en hoe u de kwaliteit van uw aanbod aan de doelgroep kunt vergroten.

Samenvatting

1. Beschrijving methode

Doel

In de inburgeringsmethode Themis staat empowerment centraal, dat wil zeggen het vermogen van mensen om zichzelf te organiseren op basis van zelf gestelde doelen en met behulp van eigen strategieën. In de methode wordt daarom de nadruk gelegd op het verwerven van sociale competenties. Taal is daarbij een middel en geen doel op zichzelf. Door de aard van de methode wordt taal verweven met de thema's en 'als vanzelf' meegenomen. Met de methode Themis kan men inburgeren op maximaal niveau A2.

Doelgroep

Themis kan gebruikt worden voor deelnemers met een lage vooropleiding. In de uitvoering is vooral ervaring opgedaan met betrekking tot inburgering van allochtone vrouwen (oudkomers).

Aanpak

Het curriculum van de methode Themis is modulair van opzet. In elke module staat een thema centraal dat aansluit bij de motieven van de deelnemers om Nederlands te willen leren. In de modules wordt daarnaast gewerkt aan sociale competenties van de deelnemers. Er wordt gewerkt met diverse werkvormen, zoals prenten, rollenspelen en drama, creatieve werkvormen, ontspanningsoefeningen en gestructureerde groepsgesprekken. Als deelnemers dezelfde moedertaal spreken, wordt de moedertaal gekozen als instructietaal. Door het gebruik van de moedertaal wordt het zelfbeeld van de deelnemers versterkt, terwijl 'een onderdompeling' in de Nederlandse taal het zelfbeeld kan ondermijnen. Themis biedt gedurende de startfase slechts één bijeenkomst per week, van twee tot twee en een half uur. Daarna wordt de frequentie opgevoerd tot twee à drie dagdelen per week. Een Themis traject kent ongeveer 300 directe contacturen. Het traject kan in ongeveer twee jaar doorlopen worden, bij twee (of meer) bijeenkomsten per week (van elk circa twee uur); langere trajecten tot circa 600 uur zijn ook mogelijk.

Materiaal

Er is een tweetal handreikingen beschikbaar:

- *Methode beschrijving Themis. Alternatief traject voor inburgering*, geschreven door Rogier van 't Rood, in 2006 uitgegeven door Themis in Margraten.
- *Themismodaliteiten en Themismethodiek*, geschreven door Rogier van 't Rood, in 2009 uitgegeven door Themis in Margraten.

Contactgegevens ontwikkelaar

Dr. Rogier A. van 't Rood.
Vantrood Educational Services
Moerslag 7a
6265NC Margraten

<http://www.vantrood.nl>
043 - 408 5671
06-2857 8011
vantrood@vantrood.nl

2. Onderbouwing

Themis is ontwikkeld in Leiden, in opdracht van de gemeente Leiden, als antwoord op de kritische bevindingen uit een inventarisatie onder inburgeringscursussen bij het lokale ROC. De inburgeringsmethode Themis is ontwikkeld aan de hand van een pilot met twee groepen oudkomers, gedurende de jaren 2002-2005. Themis is te karakteriseren als een participatieve leer methode (zie ook 1.9). Deze is gebaseerd op het constructivisme van Vygotsky uit 1968, het activerende onderwijs van Freire uit 1970, de ideeën over empowerment van Schrijvers uit 1985 en de GRAAP-benadering (le pédagogie de l'autopromotion) uit 1991. In al deze benaderingen wordt de eigen beleving van deelnemers als uitgangspunt genomen voor het leerproces.

3. Onderzoek praktijkervaringen

Tot nu toe is Themis uitgevoerd in Leiden, Maastricht en Kopenhagen. Daarbij wordt samengewerkt met welzijnsorganisaties en GGD's. Uit de interne eindevaluatie (Van 't Rood, 2006; De Haan e.a., 2006) blijkt dat de sociaal-maatschappelijke, cognitieve en handelingscompetenties volgens de deelnemers verbeterd zijn. Een deelnemer zegt hierover: "Ik heb meer zelfvertrouwen, waardoor ik durf om zelf Nederlandse instanties te bellen of in mijn eentje naar mijn huisarts te gaan. Ik heb door de georganiseerde uitjes meer geleerd over Nederland en ik heb meer contact met de school van mijn kinderen. Ik ben niet depressief meer, ik ben extroverter geworden." Op het gebied van taalvaardigheid zijn de deelnemers na het volgen van de Themismethode opgeklommen tot niveau A2.

4. Effectonderzoek

Er heeft een kleinschalig effectonderzoek met controlegroep en voor- en nameting plaats gevonden naar de bijdrage van de opvoedingsmodule binnen Themis aan het bewustzijn, de kennis en de vaardigheden van de deelnemers op dit thema (Aert, 2008). Hieruit blijkt dat het inderdaad heeft geleid tot nieuwe inzichten en het aanpassen of versterken van opvoedingsvaardigheden. De ontwikkelaar voert verder geen onderzoek aan naar de effectiviteit van de methode. Dergelijk onderzoek is evenmin gevonden bij de door MOVISIE uitgevoerde literatuursearch (zie 6.1).

5. Samenvatting werkzame elementen

De werkzaamheid van de methode Themis ligt volgens de ontwikkelaar, de uitvoerders en de praktijkonderzoekers in de volgende kenmerken:

- Empowerment staat centraal: Deelnemers krijgen een beter inzicht in zichzelf en hun omgeving (bewustwording) en kunnen hun eigen leven beter richting geven op basis van zelf gestelde doelen en met behulp van eigen strategieën.
- Er is veel aandacht voor handelingscompetenties: Het beschikken over competenties als assertiviteit of effectieve communicatie is voorwaarde voor het toepassen van sociaal-maatschappelijke en cognitieve competenties.
- Er wordt gebruik gemaakt van diverse participatieve methoden, zoals betekenisvolle prenten waarmee vanuit de eigen beleving bewustwording op gang wordt gebracht.
- Themis heeft een modulaire opzet, waarbij diverse werkvormen (prenten, rollenspelen, drama) worden ingezet. Hierdoor wordt de sociale ontwikkeling rondom thema's verbonden met kennisoverdracht. In eenvoudig Nederlands worden daarbij taal oefeningen gedaan, taal wordt zodoende "als vanzelf" geleerd.
- Door de toegepaste psychosociale leermethode waarin de eigen belevingswereld centraal staat (constructivisme) worden de deelnemers zo geprikkeld dat er ook openingen ontstaan voor andere zienswijzen, waardoor het mogelijk wordt om adequaat en effectief te handelen in een andere context dan men voorheen gewend was en het proces van inburgering op gang komt.
- Veiligheid is een belangrijke voorwaarde voor het leerproces. Dit wordt bevorderd door zo veel mogelijk de moedertaal als werktal te nemen, begeleiders te werven met een sterke affiniteit met en kennis van het cultuurgebied van herkomst zodat herkenning en spiegeling mogelijk wordt, indien nodig met sekse gescheiden groepen te werken en spanningen en conflicten rondom de deelnemers serieus te nemen.

1. Beschrijving methode

De beschrijving van de methode is gebaseerd op de volgende handboeken:

- Methode beschrijving *Themis. Alternatief traject voor inburgering*, geschreven door Rogier van 't Rood, in 2006 uitgegeven door Themis in Margraten.
- *Themismodaliteiten en Themismethodiek*, geschreven door Rogier van 't Rood, in 2009 uitgegeven door Themis in Margraten.

1.1 Probleemomschrijving

Oudkomers staan vaak langs de zijlijn van de samenleving. Oudkomers zijn vreemdelingen in de leeftijd tussen 18 en 65 jaar die voor 1 januari 2007 al in Nederland woonden. Ze hebben echter geen acht jaren tijdens de leerplichtige leeftijd in dit land gewoond en beschikken evenmin over diploma's waaruit blijkt dat zij voldoende kennis hebben van de Nederlandse taal en samenleving. Vooral Turkse en Marokkaanse vrouwen en Marokkaanse mannen hebben een erg laag opleidingsniveau (Dagevos & Gijsberts, 2007). Ongeveer de helft van de 15- tot 64-jarigen (voor zover niet-schoolgaand) heeft hooguit basisonderwijs genoten en nog eens een vijfde à een kwart hooguit vbo/mavo. Van degenen uit de categorie die hooguit basisonderwijs heeft gevolgd, is er overigens een aanzienlijke groep die helemaal geen of hooguit enkele jaren basisonderwijs heeft gevolgd. Dit geldt het meest voor Marokkaanse vrouwen. Veel Turkse en Marokkaanse vrouwen uit de groep oudkomers voldoen niet aan de ijkpunten uit het integratie- en emancipatiebeleid, zoals het hebben van een startkwalificatie, werk gedurende ten minste 12 uur per week en een inkomen uit arbeid van minimaal het bijstandsniveau voor een alleenstaande (in het beleid aangeduid met de term 'economische zelfstandigheid'). Daarmee hangt ook samen dat zij traditioneler over de rol van de vrouw denken dan leden van de andere groepen en een relatief sterke geloofsbeleving hebben. Eén op de twee Turken en één op de drie Marokkanen blijft moeite houden met het Nederlands. Het zijn doorgaans ouderen van de eerste generatie, die moeite hebben met de Nederlandse taal.

Om oudkomers actiever mee te laten doen aan de samenleving is het nodig dat zij de Nederlandse taal op een eenvoudig niveau beheersen en kennis van de Nederlandse samenleving hebben. Volgens het landelijk beleid kan dit gerealiseerd worden door het volgen van inburgeringstrajecten en het behalen van het inburgeringsexamen. Er zijn talrijke inburgeringscursussen in Nederland. Het landelijke slagingspercentage van de inburgeringscursussen ligt rond de 50% (ministerie van VROM, 2009). Themis is een methode die is ontwikkeld in Leiden, in opdracht van de gemeente Leiden, als antwoord op de kritische bevindingen uit een inventarisatie onder inburgeringscursussen bij het lokale ROC. Het toenmalige aanbod waardeerde men op tal van vlakken als onvoldoende. Zo was er onvoldoende informatie over de achtergronden van de deelnemer. Ook sloot het aanbod onvoldoende bij de doelgroep aan, het werd te schools bevonden. Deze factoren werden gezien

als oorzaken voor de grote voortijdige uitval van deelnemers (Rood, 2006).

De volgende problemen maken volgens de ontwikkelaars van Themis dat deze doelgroep om een andere aanpak vraagt dan die vanuit het reguliere onderwijs geboden wordt:

- slechte beheersing van de Nederlandse taal
- geïsoleerd bestaan
- geen contacten met autochtonen
- psychosomatische klachten
- zeer laag niveau van zelfvertrouwen
- negatief zelfbeeld
- grote mate van passiviteit
- zeer geringe leervaardigheden
- gering expressievermogen
- amper kennis van de Nederlandse cultuur en voorzieningen
- afhankelijk van een uitkering
- geen contacten met de school van de kinderen.

Doordat Themis ruime aandacht geeft aan 'handelingscompetenties' als zelfwaardering, zelfreflectie, assertiviteit, worden de voorwaarden geschapen om taalvaardigheid en inburgering effectief te versterken. Er wordt gebruik gemaakt van participatieve methoden uit de niet-westerse volwasseneneducatie.

Omvang groep inburgeraars en inburgeringsprogramma's

In 2007 heeft het kabinet het Deltaplan Inburgering gepresenteerd. Dit plan is bedoeld om:

- de kwaliteit van inburgeringsprogramma's te verbeteren
- de regelgeving te vereenvoudigen
- de uitvoering te versterken.

In 2007 was de schatting dat er jaarlijks 74.000 personen zouden gaan inburgeren. Het zou gaan om circa 15.000 nieuwkomers en 59.000 oudkomers, waaronder zowel inburgeringsplichtige oudkomers als oudkomers die vrijwillig willen inburgeren (Dagevos & Gijsberts, 2007). De verwachtingen over het aantal personen dat een inburgeringsaanbod volgt zijn de afgelopen jaren echter steeds naar beneden bijgesteld. De verklaringen hiervoor lopen uiteen.

1.2 Doel van de methode

De naam Themis betekent Dageraad en is afkomstig uit het Grieks. De methode Themis beoogt empowerment van deelnemers te bevorderen. Empowerment wordt gedefinieerd als 'het vermogen tot zelforganisatie' deelnemers kunnen hierdoor een beter inzicht in de eigen leefwereld krijgen (bewustwording) en hun eigen leven meer richting geven. Met Themis leert de deelnemer bovendien de Nederlandse taal op niveau A2 te beheersen, het niveau dat oudkomers volgens de Wet inburgering moeten halen om het inburgeringstraject succesvol af te

ronden.

De niveaus A1 en A2 maken onderdeel uit van het Raamwerk NT2. Bij niveau A1 gaat het om het begrijpen en gebruiken van vertrouwde dagelijkse uitdrukkingen en basiszinnen gericht op de bevrediging van concrete behoeften. De deelnemer kan zich aan anderen voorstellen en kan vragen stellen en beantwoorden over persoonlijke gegevens. Men kan op een simpele wijze reageren, aangenomen dat de andere persoon langzaam en duidelijk praat en bereid is om te helpen.

Als men niveau A2 heeft behaald, kan men zinnen en regelmatig voorkomende uitdrukkingen begrijpen die verband hebben met zaken van direct belang. Men kan een eenvoudig gesprek voeren over bijvoorbeeld persoonsgegevens, familie, winkelen, plaatselijke geografie, werk. Men kan communiceren over simpele en alledaagse taken die een eenvoudige en directe uitwisseling over vertrouwde en alledaagse kwesties vereisen. Men kan in eenvoudige bewoordingen aspecten van de eigen achtergrond, de nabije omgeving en kwesties op het gebied van diverse behoeften beschrijven. Men kan korte, informele briefjes schrijven en boodschappen noteren in telegramstijl.

Competenties

In de methode Themis wordt de nadruk gelegd op het aanleren van competenties. Deze competenties, die van doorslaggevende invloed zijn om een minimaal niveau van inburgering te bereiken, luiden als volgt.

Sociaal-maatschappelijke competenties zoals:

1. Buren kennen en gedag zeggen.
2. Eenvoudige contacten onderhouden in de winkel, school, peuterspeelzaal, consultatiebureau, huisarts, bibliotheek, enzovoort.
3. Deelname aan informele netwerken zoals contacten met burens, verjaardagsvisites, oppaswerk, straatfestiviteiten, enzovoort.
4. Actieve deelname aan gemeenschapsgroepen, zoals een straatfeest helpen organiseren, collecteren en werken als overblijfmoeder op school.

Cognitieve competenties:

1. Voldoende kennis van de Nederlandse taal om sociaal-maatschappelijke competenties te gebruiken.
2. Kennis van verschillende maatschappelijke sectoren in Nederland: onderwijs, welzijn, huisvesting, gezondheidszorg en openbaar vervoer.
3. Kennis van de Nederlandse cultuur: feest- en gedenkdagen, normen en waarden, omgangsvormen en (veelal impliciete) omgangsregels.
4. Elementaire kennis van de Nederlandse geschiedenis, staatsinrichting en de Nederlandse geografie.

Handelingscompetenties:

1. Zelfwaardering.
2. Zelfreflectie.
3. Zelforganisatie en zelfzorg.
4. Effectieve communicatie.
5. Durven uiten in de Nederlandse taal.

6. Zelf initiatieven kunnen nemen.
7. Assertiviteit en abstractievermogen

Vooraf handelingscompetenties zijn belangrijk: als een deelnemer niet assertief is, zal hij het geleerde ook niet snel in de praktijk durven toepassen.

De deelnemers worden gestimuleerd actief deel te nemen aan de samenleving. Men onderscheidt drie elkaar opvolgende niveaus:

1. Zelfstandige deelname aan voorzieningen, zoals bibliotheek, de school van de (klein)kinderen bezoeken en daar een gesprek met de leerkracht aangaan, deelname aan buurt- en wijkactiviteiten, zelfstandig bezoeken van diverse instellingen (sociale dienst, postkantoor en bank, woningbouwvereniging, enzovoort), gebruik maken van het openbaar vervoer, enzovoort.
2. Vrijwilligerswerk, op ad hoc basis (mantelzorg, opvang kinderen van burens en familie, ondersteuning van buurt en wijkactiviteiten, ondersteuning van activiteiten op de school van de (klein) kinderen) of via het georganiseerde vrijwilligerswerk.
3. Betaald werk, na een leertraject.

De ervaring van de Themisbegeleiders is dat het, gezien de achtergrond van de meeste deelnemers, een goede prestatie is als deelnemers inderdaad zelfstandig gaan deelnemen aan voorzieningen. Het is een bijzonder goede prestatie als het de deelnemers lukt om vrijwilligerswerk te gaan doen. Het gaan verrichten van betaald werk komt slechts incidenteel voor.

1.3 Doelgroep van de methode

De doelgroep van Themis bestaat uit oudkomers zonder opleiding of met een zeer laag opleidingsniveau. Daarnaast kan Themis in principe ook gebruikt worden voor autochtone analfabete vrouwen.

Gemeenschappelijke kenmerken:

- weinig en/of slechte ervaringen met onderwijs
- vermijdingsgedrag: ouders zien bijvoorbeeld af van bezoeken aan de school van de eigen kinderen
- een gebrek aan zelfvertrouwen en een negatief zelfbeeld ("ik kan dat toch niet").
- afwachtend zijn en geen verantwoordelijkheid nemen voor de eigen ontwikkeling
- sociale druk en een beperkte socialisatie vanuit de eigen kring spelen een belemmerende rol.

Door deze combinatie van factoren zijn reguliere vormen van onderwijs voor deze deelnemers vaak niet geschikt. Hierin ligt de nadruk teveel op de cognitieve ontwikkeling. Daarbij bevorderen de vaak hoge frequentie van bijeenkomsten, gemengde groepen en een weinig flexibel, vaststaand curriculum het percentage drop-outs.

Motivatie van de doelgroep

Themis probeert een zo hoog mogelijke intrinsieke motivatie te realiseren door zo goed mogelijk aan te sluiten bij de belevingswereld van de deelnemers. Tijdens de eerste bijeenkomst wordt geïnterviewd wat de aanwezigen heeft gemotiveerd om te komen. Hieruit worden meer algemene doelen voor de bijeenkomsten geformuleerd. Na circa vier keer worden de bijeenkomsten geformaliseerd in plaats en tijd en wordt een vaste groep samengesteld. Direct na de formalisering vinden individuele intakegesprekken plaats.

Deelnemers geven de volgende motieven voor deelname (in willekeurige volgorde):

- betere beheersing van de Nederlandse taal
- meer sociale contacten
- meer willen weten van de Nederlandse cultuur en voorzieningen
- kunnen participeren in alledaagse activiteiten, zoals schoolbezoek ten behoeve van de eigen kinderen, zelfstandig bezoek aan huisarts, bibliotheek, sociale dienst, enzovoort
- zich beter gaan voelen (veelal heeft men psychosomatische klachten).

1.4 Indicaties en contra-indicaties

Er wordt in het Themismateriaal niet gesproken in termen van indicatie- of contra-indicatiecriteria. Dat wil niet zeggen dat er niet geselecteerd wordt. Er wordt gekeken of potentiële deelnemers en de groep als geheel met elkaar matchen. Zo is het niet wenselijk om reeds gealfabetiseerden in dezelfde groep als analfabeten te laten functioneren. Andere aandachtspunten (Rood, 2006) zijn:

- a. Indicaties voor een groepsgewijze begeleidingsvorm:
 - de potentiële deelnemer bezit kenmerken van de doelgroep
 - de potentiële deelnemer geeft zelf aan behoefte te hebben aan contacten met anderen
 - de potentiële deelnemer ervaart zijn problematiek als zeer individueel en de professional (begeleider Themis) ziet hierin een aanleiding om via een groepsaanpak de deelnemer te faciliteren zijn problematiek in een bredere context te plaatsen
 - de professional schat in dat het noodzakelijk is dat de potentiële deelnemer uit een afhankelijke rol komt en hiervoor leerervaringen opdoet via een groep
 - wanneer een seksespecifieke groepsgewijze aanpak van bepaalde thema's nodig is, zoals bij opvoedingsvraagstukken.
- b. Contra-indicaties voor een groepsgewijze begeleidingsvorm:
 - de potentiële deelnemer sluit niet aan bij de doelgroep
 - de potentiële deelnemer is zodanig op zichzelf gericht dat interactie met groepsleden niet mogelijk is en/of er weinig wederzijdse ondersteuning in de groep tot stand kan komen
 - de potentiële deelnemer heeft een individuele, exclusieve relatie met een hulpverlener nodig (men is verward, beheerst door eigen problemen, kampt met psychiatrische problemen, is verslaafd)

- de potentiële deelnemer heeft bepaalde fysieke of psychische aandoeningen die groepsinteractie ernstig belemmeren.

1.5 Aanpak

Curriculum

Het curriculum van de methode Themis is modulair van opzet. Er zijn twaalf modules ontwikkeld. Hieronder volgt een opsomming.

1	01.01 t/m 01.10	Kennismaking, regels opstellen, behoeften in kaart brengen
2	02.01 t/m 02.02	Roddel
3	03.01 t/m 03.14	Gezondheid (communicatie met artsen, bewegen, schoonheid)
4	04.01 t/m 04.12	Zorgen voor jezelf (assertiviteit, effectieve communicatie, wensen)
5	05.01 t/m 05.09	Opvoeding (onderwijs aan kinderen, relevante voorzieningen)
6	06.01 t/m 06.03	Goede voeding (inkopen doen)
7	07.01 t/m 07.09	Geschiedenis (religies/levensbeschouwingen in Nederland, waarden en normen)
8	08.01 t/m 08.04	Geschiedenis (religies/levensbeschouwingen in Nederland, waarden en normen)
9	09.01 t/m 09.07	waarden en normen)
10	10.01 t/m 10.05	Omgangsvormen (feest- en gedenkdagen)
11	11.01 t/m 11.04	Wetten en Regels + Staatsinrichting (Grondwet, Europese Unie)
12	12.01 t/m 12.04	Geografie (openbaar vervoer) Wonen en woonomgeving (omgang met burens en buurt) Werk (omgang met collega's, cao's, vakbonden, instanties als UWV Werkbedrijf, uitkeringsinstanties, Kamer van Koophandel)

In de eerste kolom staat het nummer van de betreffende module, in de tweede kolom het aantal bijeenkomsten. Zo telt de eerste module (Kennismaking) tien bijeenkomsten (01.01 t/m 01.10); de tweede omvat twee bijeenkomsten (02.01 t/m 02.02). Elke bijeenkomst beslaat één dagdeel. In de eerste vier modules ligt de nadruk op het aftasten en het open leren staan voor leerprocessen. Vanaf de vijfde module komt de nadruk meer op kennisverwerving te liggen.

Onderwerpen en competenties

De ervaring leert dat de onderwerpen in de modules goed aansluiten bij de motieven van deelnemers. In elke module zijn eenvoudige taal oefeningen opgenomen. De taal oefeningen zijn sterk verbonden met de onderwerpen, taal wordt zodoende 'als vanzelf' geleerd.

In de modules wordt gewerkt aan de competenties van deelnemers (zie 1.2). Waar nodig worden competenties opnieuw aan de orde gesteld. Zo streeft men naar samenhang en kunnen deelnemers een breder begrip opbouwen ('internalisering'). Een voorbeeld is een competentie als zelfreflectie. Zelfreflectie wordt gezien als een voorwaarde voor het ontwikkelen van empowerment. Via rollenspel, geleide fantasie en discussie wordt hieraan gewerkt. Zelfreflectie komt in veel modules aan bod, bijvoorbeeld bij opvoeding en omgangsvormen. Kennis van

normen en waarden komt aan bod in onder meer de modulen over geschiedenis (inclusief levensbeschouwingen), opvoeding, omgangsvormen, wetten en regels, en wonen en woonomgeving. Een eveneens terugkerende handelingscompetentie is effectieve communicatie, dit komt aan de orde in bijvoorbeeld de modulen gezondheid, zorgen voor jezelf en opvoeding.

Werkvormen

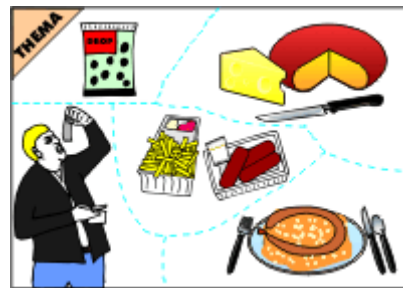
Bij de methode Themis werkt men veel met prenten. De ideeën hiervoor zijn ontleend aan GRAAP (zie 2.1). De prenten zijn bedoeld om associaties op te roepen en emotionele betrokkenheid te versterken en zodoende deelnemers te stimuleren om erover te praten: een participatieve aanpak. Ze functioneren als aanjager om bewustwording op gang te brengen. Hieronder staan enkele voorbeelden.

Prent 1. Omgangsvormen

- In Nederland zijn wij gewend:
- dat we ongeveer om zes uur 's avonds warm eten
 - dat we een bloemetje of een wijntje meenemen, als we bij iemand gaan eten
 - dat we een afspraak maken en deze in een agenda opschrijven
 - dat mannen en vrouwen elkaar de hand geven
 - dat mensen, die heel verschillend zijn, vriendelijk met elkaar omgaan

Prent 2. Voeding

- Nederlanders staan erom bekend dat zij eten:
- dropjes
 - kaas
 - rauwe haring
 - patat en kroketten
 - stamppot met worst

Prent 3. Democratie

- In Nederland mag iedereen zich een mening vormen over algemene zaken. Daarbij hoort:
- je laten informeren
 - vrije pers
 - discussiëren
 - het recht om een politiek standpunt in te nemen
 - stemrecht

Prent 4. Scheiding kerk en staat

- In Nederland zijn kerk en staat gescheiden. Dat houdt in:
- religieuze organisaties en de regering bemoeien zich niet met elkaar
 - de Nederlandse wet staat boven de religieuze wetgeving
 - de staat maakt geen onderscheid tussen religies

De 'Themis-boom' is een eveneens veel gebruikte prent. Deelnemers gebruiken verschillende soorten takken (ook weer in prenten) om bijvoorbeeld thema's te verkennen. Kennis, percepties van de werkelijkheid en de behoeften van de deelnemers binnen hun huidige sociaal-culturele context worden in kaart gebracht. Leidende vragen zijn: wie ben ik, wat is mijn rol, wat zijn mijn behoeften, mijn problemen, mijn mogelijkheden en uitdagingen, hoe doe ik wat ik doe en zou ik dat ook anders kunnen en willen doen.

Andere werkvormen zijn bijvoorbeeld rollenspelen en drama, creatieve werkvormen, ontspanningsoefeningen en gestructureerde groeps gesprekken (focus group debates). Deelnemers worden verder gestimuleerd om eenvoudige functionele contacten te hebben met autochtone Nederlanders, via koppeling aan Nederlandse vrijwilligers (maatjes).

Veiligheid als voorwaarde tot leren

Veiligheid binnen de groep wordt als belangrijke voorwaarde gezien om de leercapaciteit van de deelnemers te versterken. Die veiligheid wil men realiseren door:

- zo veel mogelijk de moedertaal als werktal te nemen, waardoor de deelnemers zich vrijer kunnen uiten
- zoveel mogelijk naar moedertaal homogene groepen
- seksegescheiden groepen
- uitvoering via begeleiders met een sterke affiniteit met en kennis van het cultuurgebied van herkomst (herkenning, spiegeling)
- het serieus nemen van spanningen en conflicten die deelnemers kunnen ervaren (thuis of in de groep)
- het ontwikkelen van groepsvorming, onder andere via het door de deelnemers zelf ontwikkelde en vastgestelde reglement
- locatie en lestijden zoveel mogelijk met deelnemers af te stemmen.

Voertaal

Als deelnemers dezelfde moedertaal spreken, wordt deze taal gekozen als instructietaal. Door het gebruik van de moedertaal wordt het zelfbeeld van de deelnemers versterkt, terwijl 'een onderdompeling' in de Nederlandse taal het zelfbeeld kan ondermijnen. Homogene groepen zijn echter niet altijd mogelijk. Als de groep heterogeen qua taal is, wordt gekozen voor het Nederlands als voertaal.

Toetsing

Elke module wordt afgesloten met toetsen. De toetsen zijn gebaseerd op de wettelijke kennisvereisten KNS (Kennis Nederlandse Samenleving) voor inburgering. Deelnemers stellen een portfolio samen, die eveneens voldoet aan de wettelijke eisen. Met behulp van het portfolio toont men aan in welke mate men al in staat is om effectief te communiceren en praktijkgerichte handelingen uit te voeren. De voortgang wordt tevens gemeten door voorgestructureerde semi-open individuele interviews en focus group debates. Er wordt geen gebruik gemaakt van meer klassieke wijzen van toetsing zoals voorgeprogrammeerde toetsen. Dergelijke toetsen hebben een afschrikkend effect op de deelnemers, vanwege hun onervarenheid daarmee.

Frequentie en duur bijeenkomsten

Themis biedt gedurende de startfase slechts één bijeenkomst per week, van twee tot twee en een half uur: de spanningsboog van deelnemers moet opgebouwd worden, evenals een efficiënte tijdsindeling en het leren bijhouden van een agenda. Daarna wordt de frequentie opgevoerd tot twee à drie dagdelen per week. Dit bevordert het leerproces optimaal. Vier dagdelen per week wordt niet realistisch gevonden.

Binnen Themis houdt men rekening met de schooltijden van kinderen, zodat de deelnemers genoeg tijd hebben om hun kinderen te brengen en te halen. Tijdens de gehele zomervakantie vinden geen bijeenkomsten plaats, vanwege familiebezoeken in de landen van herkomst.

Een Themis traject kent ongeveer 300 directe contacturen. Het traject kan in ongeveer twee jaar doorlopen worden, bij twee (of meer) bijeenkomsten per week (van elk circa twee uur); langere trajecten tot circa 600 uur zijn ook mogelijk.

Toegankelijkheid en bereikbaarheid

De Themisbijeenkomsten worden georganiseerd op een locatie die laagdrempelig is, en in de eigen buurt ligt. De locatie moet bij moslims geen associatie met drankgebruik oproepen. Te denken valt bijvoorbeeld aan een buurthuis, een gezondheidscentrum/consultatiebureau, een bejaardensociëteit of een basisschool.

Groepssamenstelling/diversiteit doelgroep

De groepen dienen zoveel mogelijk naar moedertaal homogeen te zijn. Themis gaat uit van seksegescheiden groepen. De methode leent zich goed voor groepen van 10 tot 15 deelnemers.

1.6 Materiaal

De volgende gedetailleerde handleidingen zijn beschikbaar voor de begeleiding:

Methode beschrijving Themis. Alternatief traject voor inburgering, geschreven door Rogier van 't Rood, in 2006 uitgegeven door Themis in Margraten.

Themismodaliteiten en Themismethodiek, geschreven door Rogier van 't Rood, in 2009 uitgegeven door Themis in Margraten.

De handleidingen omvatten, naast de algemene moduledoelstellingen, per bijeenkomst:

- de specifieke doelstellingen en indicatoren waarop deze getoetst kunnen worden
- uitgewerkte beschrijvingen van de te hanteren werkwijzen
- de noodzakelijke materialen
- informatie over potentiële hindernissen, zodat de begeleiding daarop is voorbereid.

Elke bijeenkomst wordt via een standaardformulier geëvalueerd door de begeleiders. Dat ingevulde formulier vormt mede een uitgangspunt voor supervisiebijeenkomsten.

Voor de intake is een uitgebreid vragenformulier ontwikkeld. Naast persoonlijke gegevens wordt ingegaan op vooropleiding en wordt een checklist doorgenomen om een indruk te krijgen van de sociale competenties en taalvaardigheden. Ten behoeve van de evaluaties is een beknopt formulier opgesteld.

De afbeeldingen (prenten) die bij Themis gebruikt worden, zijn ook beschikbaar.

De begeleiders worden voor aanvang geschoold. Zij ontvangen informatie over de achtergronden van participatieve benaderingen en de te hanteren technieken. Hiervoor is trainingsmateriaal beschikbaar.

1.7 Benodigde competenties van de professional

Competenties en kenmerken van de begeleider

De volgende competenties worden van groepsbegeleiders verwacht.

- Uitstekende kennis van de Nederlandse taal en de Nederlandse samenleving.
- Vertrouwd zijn met taal en cultuur van de doelgroep.
- Uitstekende analytische, organisatorische en communicatieve vaardigheden.
- Uitstekende capaciteit tot kritische zelfreflectie.
- Sterk flexibele instelling en improvisatietalent.
- Het vermogen zelfstandig bijeenkomsten te organiseren.
- Deskundig in het begeleiden van groepsprocessen.
- Opleiding op hbo-niveau. Kandidaat-begeleiders uit de doelgroep hebben niet altijd een hbo-diploma. In dat geval wordt de kandidaat een aantal praktijksituaties voorgelegd om een inschatting te kunnen maken van zijn of haar niveau.

Verder zijn de volgende kenmerken van toepassing:

- Bij een vrouwengroep: vrouw.
- Enige jaren woon- en werkervaring binnen Nederland.
- Empathische houding.
- Bereidheid tot aanvullende training.

Training

Voor aanvang van de werkzaamheden wordt de Themisbegeleider getraind in theoretische opvattingen omtrent participatieve benaderingen en technieken (zie ook 2.1). In de training wordt tevens ingegaan op op de hierboven beschreven competenties.

Supervisie

Het streven is om eens in de twee weken supervisiebijeenkomsten voor de groepsbegeleiders te houden. Tijdens deze bijeenkomsten wordt op gestructureerde wijze de voortgang besproken, worden eventueel optredende problemen onder de loep genomen en worden gezamenlijk vervolgstappen vastgesteld. De supervisor neemt daarbij de eindverantwoordelijkheid voor het welslagen van het Themisproces.

1.8 Overige randvoorwaarden

De methode Themis is overdraagbaar en kan ingekocht worden door organisaties die het aanbod zelf willen gaan uitvoeren, bijvoorbeeld het welzijnswerk. De ontwikkelaar stelt de Themismaterialen beschikbaar en verzorgt de training die de begeleiders krijgen ter voorbereiding op de uitvoering.

Kwaliteitsbewaking

De kwaliteitsbewaking vindt plaats via supervisie en regelmatige evaluaties met de deelnemers.

Kosten van de interventie

Instellingen die met de methode Themis willen gaan werken, kunnen kiezen uit één van de volgende varianten (of combinaties daarvan).

- **Themis basis:**

Themis basisbeschrijving, trainingen van de begeleiding, modules 01 t/m 04 + 06 t/m 13, handleidingen voor docenten, toetsen KNS, prenten, praktijkoefeningen (begeleiding).

Kosten: € 7.250,00.

- **Themis plus:**

Themis basisbeschrijving, trainingen van de begeleiding, module 05 (Opvoeding), handleiding voor docenten, toets, prenten, praktijkoefeningen (begeleiding).

Kosten: € 9.250,00.

- **Themis extra:**

Themis plus

Themis intervisie voor groepsbegeleiders (circa 15x)

Kosten: € 19.750,00.

Deze prijzen zijn gebaseerd op het prijspeil in 2009. Er wordt geen btw in rekening gebracht. De kosten zijn exclusief de kosten voor bijvoorbeeld de locatie en salariskosten eigen docenten.

1.9 Overeenkomsten en verschillen met andere interventies

De methode Themis wordt door de ontwikkelaar gezien als een alternatief traject voor inburgering, vanwege haar insteek op empowerment. Er is echter geen vergelijkend onderzoek naar inburgeringstrajecten bekend.

Participatieve leermethoden worden in veel ontwikkelingslanden ingezet ten behoeve van bijvoorbeeld alfabetisering, gezondheidszorg en landbouwprojecten. De methoden zijn met

name gestoeld op de ideeën van Freire (zie ook 2.1). Probleem- of situatieanalyses en het werken aan oplossingen gaan hand in hand met bewustwording van de eigen situatie, behoeften en capaciteiten, en zicht op belemmeringen en machtsverhoudingen. Het sterke punt van deze methoden is dat deze zich richten op de krachten en mogelijkheden die in een gemeenschap een rol spelen. In de methoden wordt nauw aangesloten bij het opleidingsniveau van de deelnemers. Er wordt rekening gehouden met culturele verschillen en analfabetisme door gebruik te maken van visuele technieken en lokale middelen. Kijkend naar de ontwikkeling in de afgelopen decennia is te constateren dat in Nederland (en Vlaanderen) Freire's kritische pedagogiek vooral is toegepast onder de noemer 'exemplarisch' of 'ervarend' leren. In de jaren zeventig leidde dit tot een bloei van het politieke vormingswerk. Tegenwoordig is het woord 'politiek' geschrapt, maar het aansluiten bij de ervaringswereld van mensen en van daaruit handelingsperspectieven ontwikkelen is een veel gehanteerd pedagogisch uitgangspunt.

Participatieve leermethoden leiden niet tot vaststaande uitkomsten. Het succes van deze methoden is afhankelijk van de deelnemers, van de kwaliteit van de begeleiding, enzovoort. De methoden worden individueel aangepast door uitvoerders en deelnemers. Veel uitvoerders leren van collega's en ontwikkelen hun eigen werkwijze. Door het karakter van participatieve methoden zijn de effecten moeilijk onderling vergelijkbaar. Korte beschrijving van soortgelijke methoden (zie ook 1.1 en 4.2), eventueel met verwijzingen/links.

1.10 Contactgegevens ontwikkelaar

Naam

Vantrood Educational Services

Adres

Moerslag 7a
6265 NC Margraten

Website

www.vantrood.nl
www.themis-inburgering.nl

Contactpersoon

Dr. Rogier A. van 't Rood
E-mail: vantrood@vantrood.nl
Tel.: (043) 408 56 71
Mobiel: (06) 285 780 11

2. Onderbouwing

2.1 De ontwikkelgeschiedenis van de methode

Themis is ontwikkeld in Leiden, in opdracht van de gemeente Leiden, als antwoord op de kritische bevindingen uit een inventarisatie onder inburgeringscursussen bij het lokale ROC. Het toenmalige aanbod waardeerde men op tal van vlakken als onvoldoende. Zo was er onvoldoende informatie over de achtergronden van de deelnemers. Ook sloot het aanbod onvoldoende bij deze doelgroep aan, het zou te schools zijn. Deze factoren werden gezien als oorzaken voor de grote voortijdige uitval van deelnemers (Rood, 2006). De inburgeringsmethode Themis is ontwikkeld aan de hand van een pilot met twee groepen oudkomers, gedurende de jaren 2002-2005.

2.2 Onderbouwing van de probleemanalyse, doel, doelgroep en aanpak

Themis is te karakteriseren als een participatieve leer methode (zie ook 1.9). Deze is gebaseerd op het constructivisme van Vygotsky uit 1968, het activerende onderwijs van Freire uit 1970, de ideeën over *empowerment* van Schrijvers uit 1985 en de GRAAP-benadering (*le pédagogie de l'autopromotion*) uit 1991.

Constructivisme

Het constructivisme van Vygotsky (1968, in: Rood, 2006) gaat uit van de veronderstelling dat de leerling de informatie die wordt aangeboden niet rechtstreeks opneemt. Informatie wordt, gefilterd door eigen interpretaties, geconstrueerd in samenhang met al aanwezige voorkennis, vaardigheden, verwachtingen en behoeften. Tegelijkertijd kan er sprake zijn van reconstructie van oude kennis en betekenissen. Bij het (re)construeren wordt er samenhang aangebracht tussen de verschillende delen van de nieuwe kennis en tevens tussen de aanwezige voorkennis en de nieuwe kennis. De lerende is als (re)constructeur dan ook subject van het eigen leerproces. Het is de uitdaging voor het onderwijs om elk individueel subjectief concept te onderkennen en daarop voort te borduren. Het is de leerling zélf die betekenis aan de leerinhoud verleent. Deze betekenisverlening is een voorwaarde voor de opname en verankering van kennis in de cognitieve structuur. Het gaat er daarbij om het bestaande subjectief concept van de leerling dusdanig te prikkelen via daartoe geschikte werkvormen en binnen een veilige context, dat de leerling leert begrijpen dat de werkelijkheid ook andere facetten heeft en toekomt aan een verandering van zijn of haar subjectieve concept.

Binnen Themis staat het eigen subjectieve concept daarom centraal en wordt er veel tijd en aandacht besteed aan het opbouwen van zelfvertrouwen en veiligheid. Op deze wijze ontstaan er tevens openingen voor andere zienswijzen. Dit maakt het mogelijk om adequaat en effectief te handelen in een andere context dan men voorheen gewend was. Dan is een proces van inburgering op gang gekomen.

Activerend onderwijs

De psychosociale en activerende onderwijsmethodiek van Freire (1970, in: Rood, 2006) borduurt voort op het constructivisme. De psychosociale methode biedt handvatten om het subjectief concept van elke leerling te onderkennen, door de eigen belevingswereld van de leerling consequent tot uitgangspunt te nemen via een participatieve aanpak. Bovendien biedt de methode aanknopingspunten om via stappen van bewustwording de leerling een dieper en breder inzicht te geven in de eigen leefwereld, opdat de leerling zich daarbinnen effectiever kan handhaven en ontplooien. Dat gebeurt via het aanbieden van emotioneel beladen begrippen die een sterke betekenis hebben voor de leerling. Op deze manier kan een leerling die een inburgeringscursus volgt zich de taal en cultuur van een voorheen onbekende omgeving beter eigen maken.

De psychosociale methode van Freire wordt met succes toegepast in de volwasseneducatie in veel niet-westerse landen. Zijn onderwijsmethoden zijn erop gericht (kansarme) mensen politiek bewust te maken. Volgens Freire kan onderwijs nooit neutraal zijn. Of ze is een instrument tot bevrijding van de mens, of ze is een instrument tot onderdrukking. Het is de taak van de leraar om in dialoog met de onderdrukten een bewustwordingsproces (*conscientização*) op gang te brengen. Uit het hoofd geleerde kennis is zeker noodzakelijk, maar het dient daarbij niet te blijven. Freire ontwikkelde hiervoor 'de pedagogie van de onderdrukten'. Leraar en leerling gaan daarbij uit van een dialoog waarin de concrete situatie van de leerling centraal staat. Freire stuurde onderwijzers uit die ter plekke de 'politieke sleutelwoorden' dienden te ontdekken, zoals de 'waterbron' die door de landeigenaar was afgesloten of de 'schuld' die door de politie werd geïnd. Door zelf te reflecteren op belangrijke thema's en daar ook actief mee bezig te zijn, wordt de eigen leefwereld geproblematiseerd en komt het proces van bewustwording op gang. Juist omdat onderdrukten meer zicht krijgen op hun conflicten met machthebbers, raken zij gemotiveerd om zich verder te ontwikkelen, bijvoorbeeld door te leren lezen en schrijven. Freire noemde zijn methode ook wel *educacion popular*: onderwijs in de taal van het volk.

Empowerment

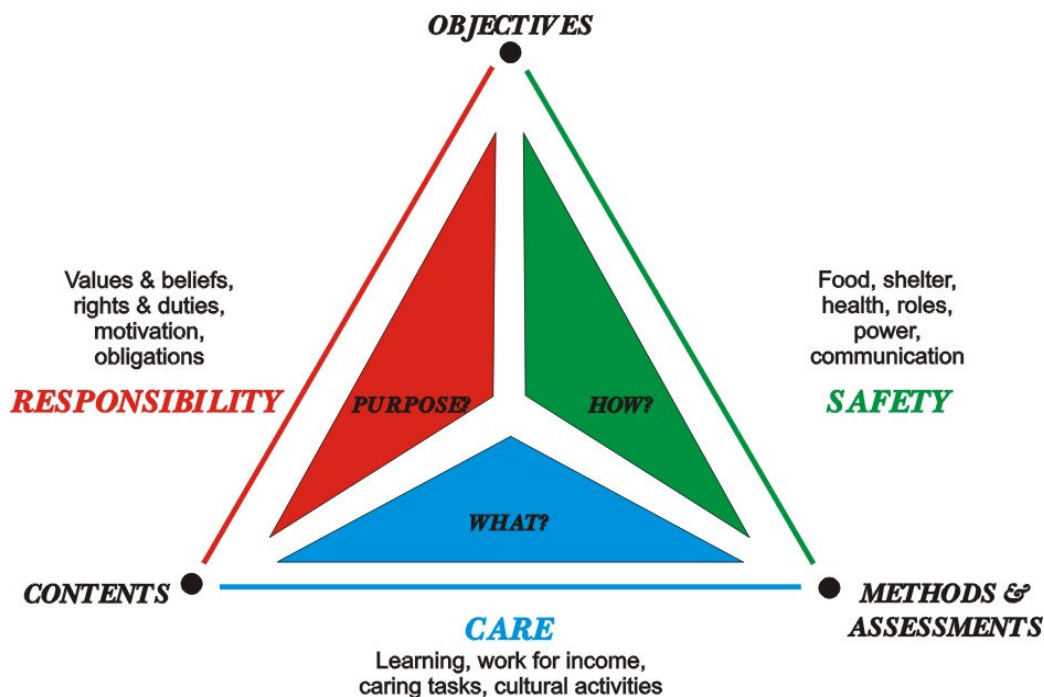
Empowerment is een centraal begrip binnen Themis. In navolging van Schrijvers (1985, in: Rood, 2006) wordt dat gedefinieerd als "het vermogen van mensen om zichzelf te organiseren op basis van zelf gestelde doelen en met behulp van eigen strategieën". Die doelen en strategieën zijn op hun beurt het gevolg van een zoals hierboven beschreven op gang gekomen bewustwordingsproces. Themis wil met haar inburgeringscursus het vermogen tot zelforganisatie ondersteunen via haar leerlingcentrale of probleemgestuurde participatieve leer methode. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de Empowerment driehoek, zoals weergegeven in onderstaand figuur. Dit educatieve instrument vergroot het vermogen tot zelforganisatie door te werken aan vaardigheden op het gebied van verantwoordelijkheid, zorg en veiligheid. Het helpt het doel helder te krijgen (*purpose?*) en de daarvoor benodigde taken en activiteiten te benoemen (*what?* en *how?*).

EMPOWERMENT TRIANGLE

©RR

GRAAP

De centrale aanpak van Themis is in belangrijke mate gebaseerd op de GRAAP-benadering. De 'Groupe de Recherche et d'Appui à l'Autopromotion des Populations' (GRAAP) in het West-Afrikaanse Burkina Faso heeft een methode ontwikkeld voor de bewustwording van analfabeten en nauwelijks geschoolden, gericht op hun empowerment (in het Frans: 'autopromotion'). Deze methode werkt vanuit de belevingswereld van de deelnemer. Die belevingswereld wordt door middel van een specifieke - op bewustwording gerichte - aanpak of benadering (in grote lijnen gebaseerd op de didactiek van Paulo Freire) in kaart gebracht. Het GRAAP-programma is bestemd voor basiseducatie, vooral in plattelandsgebieden, maar ook in stedelijke sloppenwijken wordt de methode in aangepaste vorm toegepast. Leerlingen bepalen zelf wat belangrijk is om te leren. Dat motiveert hen bovendien om met grote inzet het educatieve programma te volgen. GRAAP werkt à la carte. Dat wil zeggen dat de methode wordt aangepast aan de lokale omstandigheden van de gemeenschap. GRAAP gaat er daarbij van uit dat de gemiddelde mens die geen formele scholing of vorming heeft ondergaan, spontaan denkt. Volgens GRAAP uit zich dat spontane denken onder meer door de behoefte dingen te zien, te voelen, te ruiken, enzovoort. Op die specifieke belevingswereld, waarin symbolen belangrijk zijn, bouwt GRAAP zijn methode. De symbolentaal wordt geïnventariseerd en omgezet in kleurige tekeningen. Bij Themis vind je dit terug in het gebruik van prenten als belangrijke werkvorm (zie 1.5).

3. Onderzoek praktijkervaringen

3.1 Uitvoerende organisaties

Tot nu toe is Themis uitgevoerd in de volgende plaatsen:

- Leiden (2002-2005), in opdracht van de gemeente Leiden. De uitvoering vond plaats in samenwerking met een welzijnsorganisatie en de GGD.
- Maastricht (2008-2009), in opdracht van de gemeente Maastricht. De uitvoering heeft plaatsgevonden in samenwerking met een lokale welzijnsorganisatie.
- Kopenhagen (Denemarken, 2009), in opdracht van de gemeente Kopenhagen, uitvoering door een lokale welzijnsorganisatie.

De hieronder beschreven praktijkervaringen van de professional en cliënt/burger zijn gebaseerd op de volgende publicaties:

1. *Themis – een alternatief traject voor inburgering. Interne eindevaluatie methodiek*, geschreven door Rogier van 't Rood, uitgegeven in 2006 door Themis in Margraten.

In deze publicatie zijn de resultaten van Themis in de gemeente Leiden beschreven (2002-2005). Hier zijn twee Themisgroepen opgezet, waarvan één vier jaar heeft gefunctioneerd en de ander circa een jaar. In totaal hebben 20 Turkse vrouwen (oudkomers) deelgenomen. De vrouwen hadden geen of een zeer laag opleidingsniveau. In de groep die vier jaar heeft gefunctioneerd vonden in het eerste jaar enkele mutaties plaats, daarna was de samenstelling van 12 vrouwen constant. In de loop van 2004 is de tweede groep van start gegaan, met acht deelnemers. De lange looptijd van de eerste groep is terug te voeren op het feit dat de methode met deze groep is ontwikkeld. De in deze publicatie beschreven resultaten berusten op de praktijkervaringen met en van deelnemers. De resultaten zijn gemeten aan de hand van portfolio-opdrachten en interviews (beiden onder deelnemers) en een focus group debate (met de maatjes, die individuele deelnemers begeleidden).

2. *Een alternatief project voor inburgering: een evaluatie van Themis*, geschreven door M. de Haan, D. van Dijken, S. Greefhorst, J. Rijnbende & S. Kramer, uitgegeven in 2006 door de Universiteit Utrecht, faculteit sociale wetenschappen.

De onderzoekers hebben diverse kwalitatieve onderzoeksmethoden gehanteerd om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van het Themisproject in Leiden. De onderzoeksvragen waren:

1. Hoe zijn de uitgangspunten van de empowermentmethode van Themis gebruikt in de

praktijk?

2. In hoeverre is empowerment een passende interventie voor Turkse sociaal geïsoleerde vrouwen?

Er zijn semi-gestructureerde interviews gehouden met zeven deelnemers, drie groepsbegeleidsters, twee methodiekontwikkelaars en vijf vrijwilligsters (“maatjes”), er zijn bijeenkomsten geobserveerd en er is een documentanalyse gepleegd. De onderzoekers hebben een eenvoudige taaltoets opgesteld die bestond uit drie vragen (‘Wat ga je vanavond doen?’, ‘Waarom vind je Leiden een leuke stad om in te wonen?’ en ‘Kan je vertellen wat je leuk vindt aan Nederland en waarom?’). Zo heeft men een indruk gekregen van de luistervaardigheid, spreekvaardigheid en de vaardigheid om gesprekken te kunnen voeren.

3.2 Praktijkervaringen van de professional

De praktijkervaringen van de uitvoerders zijn in de pilot meegenomen in de herziening van Themis. In genoemde publicaties zijn de praktijkervaringen van de professionals verder niet expliciet beschreven, maar veeleer verweven met de praktijkervaringen van de deelnemers zelf. Deze worden daarom onder 3.3 meegenomen.

3.3 Praktijkervaringen van de cliënt/burger

Participatieve methode

De methode Themis wordt echt als een participatieve methode ervaren die bijdraagt aan empowerment (De Haan e.a., 2006). De belevingswereld van de vrouwen bepaalde voor een belangrijk deel het curriculum van de cursus. Door de grote variatie aan participatieve lesvormen ligt de nadruk bij Themis niet alleen op het bevorderen van taalvaardigheid maar ook op het stimuleren van andere competenties, zoals zelfvertrouwen en assertiviteit.

Verbeterde competenties

Uit de interne eindevaluatie (Rood, 2006) blijkt dat de volgende competenties volgens de deelnemers verbeterd zijn.

1. Sociaal-maatschappelijke competenties:

De deelnemers zijn na afloop van de cursus in staat om zelfstandig eenvoudige contacten (in de winkel, bij de bus en dergelijke) aan te gaan. De meesten kunnen ook zelfstandig contacten bij school, huisarts en dergelijke onderhouden. Een deelnemer zegt hierover: “Ik heb meer zelfvertrouwen, waardoor ik zelf Nederlandse instanties durf te bellen of in mijn eentje naar mijn huisarts te gaan. Ik heb door de georganiseerde uitjes meer geleerd over Nederland en ik heb meer contact met de school van mijn kinderen. Ik ben niet depressief meer, ik ben extroverter geworden.”

2. Cognitieve competenties:

Deelnemers hebben voldoende kennis van de Nederlandse taal, kennis van verschillende maatschappelijke organisaties (op het vlak van arbeid, gezondheidszorg, enzovoort), basale kennis van de Nederlandse cultuur en elementaire kennis van de Nederlandse staatsinrichting en geografie. Een deelnemer verwoordt het als volgt: "Ik vond de bijeenkomsten heel leuk en leerzaam. Ik heb mijn kennis van de Nederlandse taal en cultuur kunnen ontwikkelen." Enkele deelnemers geven echter aan dat ze de Nederlandse taal liever leren door gedisciplineerde lessen en veel huiswerk (Aert, 2008).

3. Handelingscompetenties:

Ook hierop hebben de meeste deelnemers vorderingen gemaakt. Zelfvertrouwen, effectieve communicatie, initiatieven nemen en assertiviteit zijn toegenomen. Zo bleken deelnemers in staat om redelijk complexe opdrachten buitenshuis voldoende zelfstandig uit te voeren. Een deelnemer illustreert dat als volgt: "Ik ben mij bewust geworden van wat mij gelukkig maakt. Ik kom beter voor mijzelf op. Ik heb geleerd om effectiever te communiceren met mensen. Ik heb geleerd om open te staan voor kritiek. Ook heb ik veel meer zelfvertrouwen. Mijn omgeving heeft meer respect voor mij gekregen."

Ook uit het onderzoek van De Haan e.a. (2006) blijkt dat deelnemers, begeleiders en methodiekontwikkelaars van mening zijn dat er vooruitgang is geboekt. Er zijn vaardigheden aangeleerd op het gebied van bewustwording, reflectie, zelfvertrouwen, taalvaardigheden en kennis over de Nederlandse samenleving. Opvallend is wel dat de Nederlandse maatjes die bij het Themistraject betrokken waren, meer uiteenlopende meningen hebben over de participatie van deelnemers. Sommigen vinden dat de Turkse vrouwen meer ondernemen en anderen zien geen verandering. Volgens de Turkse vrouwen zijn zij redelijk vooruit gegaan op taalgebied. Zij durven meer Nederlands te spreken. De maatjes en de medewerkers zijn van mening dat er nog veel vooruitgang geboekt moet worden. De meningen van begeleiders, deelnemers en maatjes lopen uiteen over de mate waarin de vrouwen assertiever zijn geworden. Er is een groepje vrouwen dat zegt assertiever te zijn geworden naar hun kinderen of (ex)man. Een andere groep geeft aan niet veel assertiever te zijn geworden omdat dit niet nodig is vanwege de vrijheden die ze thuis hebben.

Volgens de medewerkers van Themis zijn de deelnemers assertiever geworden, hetgeen zij afmeten aan hun gedrag tijdens de bijeenkomsten. Het contact met autochtonen is volgens deelnemers, begeleiders en methodiekontwikkelaars nog gering.

Taalvaardigheden

Op het gebied van de taalvaardigheden zijn de behaalde resultaten vergeleken met de uitkomsten van de intakes die aan het begin van het Themistraject bij alle deelnemers werden afgenomen (Rood, 2006). Tijdens de intakes hadden deelnemers overwegend een uiterst laag taalniveau (A0 of A1) en het ontbrak hen aan vaardigheden om buiten hun geïsoleerde bestaan te treden. De deelnemers waren na het volgen van het Themistraject opgeklimmen tot niveau A2. Deze toename van de taalvaardigheid met één tot twee taalniveaus wordt eveneens bevestigd door de in het kader van het onderzoek van De Haan e.a. (2006) afgenomen beperkte taaltoets.

3.4 Praktijkvoorbeeld

In gevonden publicaties over de methode staan geen casestudies beschreven die illustreren hoe de methode in een specifiek geval is toegepast in de praktijk.

4. Effectonderzoek

4.1 Directe aanwijzingen voor de effectiviteit

Inburgering en opvoedingsondersteuning. Effecten van een opvoedingsinterventie op kennis, vaardigheden en opvoedingsgedrag van vrouwelijke migranten, een Masterthesis in 2008 geschreven door C. van Aert vanuit de faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht.

Onderzoeksopzet

Er is in dit onderzoek gebruik gemaakt van een experimentele groep (19 deelnemers uit Maastricht) en een controlegroep (13 vrouwen uit Utrecht). De deelnemers hadden vergelijkbare achtergrondkenmerken. De 19 vrouwen uit de experimentele groep zijn geïnterviewd en 10 van hen hebben een vragenlijst beantwoord. De controlegroep kreeg eenmalig dezelfde vragenlijst voorgelegd.

De vragenlijst werd samengesteld uit verschillende bestaande gevalideerde vragenlijsten en is gebruikt als instrument ten behoeve van een voor- en nameting bij de experimentele groep. De scores van de experimentele groep op voor- en nameting zijn onderling vergeleken. De nameting is vergeleken met de scores van de controlegroep. De onderzoeksvraag in dit onderzoek was heel specifiek, namelijk: In hoeverre heeft de module opvoedingsondersteuning van de methode Themis een positieve bijdrage geleverd aan het bewustzijn, de kennis en de vaardigheden van de deelnemers met betrekking tot opvoeding? Dit betreft slechts één van de 12 onderdelen van het Themisprogramma, reden om hier niet heel uitgebreid op dit onderzoek in te gaan.

Onderzoeksresultaten

Uit analyse bleek dat de scores van de voormeting bij de Maastrichtse deelnemers niet significant afweken van de scores van de controlegroep. Na het volgen van de interventie zijn er in vergelijking met de voormeting van de experimentele groep en de controlegroep significante verschillen gevonden. De houding van de deelnemers ten opzichte van de Nederlandse opvoedingsnormen en -waarden is positiever geworden. Deelnemers legden minder nadruk op controle en gaven aan hun kinderen meer vrijheid en ruimte te geven om fouten te maken. Ze zijn zich meer bewust geworden van de diversiteit van het kind, de ontwikkeling en het proces naar volwassenheid, hun taak als opvoeder en het belang van een open relatie met wederzijds begrip. Deelnemers stonden na afloop meer open voor adviezen en hadden meer behoefte aan informatie en ondersteuning. In contact met de andere deelnemers is er veel informatie uitgewisseld en hebben de deelnemers nieuwe kennis opgedaan. Dit heeft geleid tot nieuwe inzichten en het aanpassen of versterken van opvoedingsvaardigheden. De onderzoeker concludeert dat Themis goed aansluit bij de culturele eigenheid van de vrouwen en dat op een adequate manier is ingespeeld op hun behoeften en wensen ten aanzien van het thema opvoeding.

De ontwikkelaar voert verder geen onderzoek aan naar de effectiviteit van de methode. Dergelijk onderzoek is evenmin gevonden bij de door MOVISIE uitgevoerde literatuursuche

(zie 6.1).

4.2 Indirecte aanwijzingen voor de effectiviteit.

De ontwikkelaar voert geen onderzoek aan naar soortgelijke methoden, noch in Nederland, noch in het buitenland. Dergelijke onderzoeken zijn evenmin gevonden bij de door MOVISIE uitgevoerde literatuursearches (zie 6.1).

5. Conclusies

5.1 Samenvatting werkzame elementen

- De werkzaamheid van de methode Themis ligt volgens de ontwikkelaar, de uitvoerders en de praktijkonderzoekers in de volgende kenmerken:
- Empowerment staat centraal. Deelnemers krijgen een beter inzicht in zichzelf en hun omgeving (bewustwording) en kunnen hun eigen leven beter richting geven op basis van zelf gestelde doelen en met behulp van eigen strategieën (1, 2, 3, 4).
- Handelingscompetenties zijn van groot belang. Het beschikken over een competentie als assertiviteit of effectieve communicatie is voorwaarde voor het toepassen van sociaal-maatschappelijke en cognitieve competenties (1, 3).
- Er wordt gebruik gemaakt van diverse participatieve methoden, zoals betekenisvolle prenten waarmee vanuit de eigen beleving bewustwording op gang wordt gebracht (1, 2).
- Themis heeft een modulaire opzet, waarbij diverse werkvormen (prenten, rollenspelen, drama) worden ingezet. Hierdoor wordt de sociale ontwikkeling rondom thema's verbonden met kennisoverdracht. In eenvoudig Nederlands worden daarbij taal oefeningen gedaan, taal wordt zodoende 'als vanzelf' geleerd (1, 2, 3).
- Door de toegepaste psychosociale leer methode waarin de eigen belevingswereld centraal staat (constructivisme), worden de deelnemers zo geprikkeld dat er ook openingen ontstaan voor andere zienswijzen. Daardoor wordt het mogelijk om adequaat en effectief te handelen in een andere context dan men voorheen gewend was en komt het proces van inburgering op gang (2).
- Veiligheid is een belangrijke voorwaarde voor het leerproces. Dit wordt bevorderd door zo veel mogelijk de moedertaal als werktaal te nemen, begeleiders te werven met een sterke affiniteit met en kennis van het cultuurgebied van herkomst - zodat herkenning en spiegeling mogelijk wordt - indien nodig met sekse gescheiden groepen te werken en spanningen en conflicten rondom de deelnemers serieus te nemen (1).

Verklaring classificatie veronderstelde werkzame elementen:

1 = Veronderstelling ontwikkelaar

2 = Wetenschappelijke of theoretische onderbouwing

3 = Praktijkervaringen

4 = Wetenschappelijk effectonderzoek.

Zie voor een toelichting de desbetreffende onderdelen van het werkblad.

5.2 Samenvatting effectonderzoek

Er heeft een kleinschalig effectonderzoek met controlegroep en voor- en nameting plaats gevonden naar de bijdrage van de opvoedingsmodule binnen Themis aan het bewustzijn, de

kennis en de vaardigheden van de deelnemers op dit thema (Aert, 2008). Hieruit blijkt dat het inderdaad heeft geleid tot nieuwe inzichten en het aanpassen of versterken van opvoedingsvaardigheden. De ontwikkelaar voert verder geen onderzoek aan naar de effectiviteit van de methode. Dergelijk onderzoek is evenmin gevonden bij de door MOVISIE uitgevoerde literatuursearch (zie 6.1).

Verklaring classificatie voor typering onderzoeksopzet:

A = Experimenteel onderzoek in de praktijk en met *follow-up*

B = Quasi-experimenteel onderzoek in de praktijk en met *follow-up*

C = (Quasi-) experimenteel onderzoek, in de praktijk (zonder *follow-up*)

D = (Quasi-) experimenteel onderzoek, niet in de praktijk

E = Veranderingsonderzoek

F = *Monitoring*

Z = Geen van de voorgaande alternatieven.

Zie voor een toelichting bijlage 3.

6. Verantwoording

6.1 Zoeken en selecteren van literatuur

Alle beschikbare literatuur is opgevraagd bij de ontwikkelaar. Daar deze methode zonder aanschaf van het lespakket niet uitgevoerd kan worden, is met zekerheid te zeggen dat methode Themis nog niet op andere locaties dan de bij de ontwikkelaar bekende heeft plaats gevonden. Daarom heeft geen verdere literatuursearch plaats gevonden.

6.2 Literatuur

Aert, C. van (2008). *Inburgering en opvoedingsondersteuning. Effecten van een opvoedingsinterventie op kennis, vaardigheden en opvoedingsgedrag van vrouwelijke migranten*. Masterthesis. Utrecht: Universiteit Utrecht, faculteit sociale wetenschappen.

Dagevos, J. & Gijsberts, M. (red.) (2007). *Jaarrapport Integratie 2007*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Haan, M. de (red.), Dijken, D. van, Greefhorst, S., Rijnbende, J. & Kramer, S. (2006). *Een alternatief project voor inburgering: een evaluatie van Themis*. Utrecht: Universiteit Utrecht, faculteit sociale wetenschappen.

Ministerie van VROM (2009). *Cijfers over wonen, werken en integratie*. Den Haag: Ministerie van VROM.

Rood, R. van 't (2006). *Methode beschrijving Themis. Alternatief traject voor inburgering*. Margraten: Themis.

Rood, R. van 't (2006). *Themis - een alternatief traject voor inburgering. Interne eindevaluatie methodiek*. Margraten: Themis.

Rood, R. van 't (2009). *Themismodaliteiten en Themismethodiek. Margraten: Themis*.

Bijlage 1 – Toelichting effectonderzoek

Voor het vaststellen van de effectiviteit van methoden (onderdeel 4 van het werkblad) moet het onderzoek hiernaar systematisch in kaart worden gebracht (bijlagen 2 en 3).

Directe en indirecte aanwijzingen voor effectiviteit

Er zijn twee typen aanwijzingen voor de effectiviteit van een methode:

- **Directe aanwijzingen.** Resultaten uit onderzoek die betrekking hebben op precies die methode die in het onderhavige document is beschreven.
- **Indirecte aanwijzingen.** Resultaten uit onderzoek naar andere methoden met hetzelfde doel en dezelfde doelgroep en aanpak.
Deze worden hier verder aangeduid als 'soortgelijke methoden'. Het gaat hier om:
 - Resultaten uit onderzoek naar buitenlandse versies van de methode (zoals *Motivational interviewing*, de Amerikaanse variant van de Nederlandse Motiverende gespreksvoering).
 - Resultaten uit onderzoek naar de effectiviteit van Nederlandse methoden die tot hetzelfde type of dezelfde 'familie' behoren (zoals de Nederlandse activeringsmethoden die gebaseerd zijn op *Supported employment*).

Soms zijn er onvoldoende directe aanwijzingen of kunnen relevante indirecte aanwijzingen de directe aanwijzingen ondersteunen. Bij de selectie van soortgelijke methoden is maatgevend in hoeverre de methode in de kern overeenkomt met de beschreven methode. Wanneer dit niet duidelijk is of wanneer de methode te zeer verschilt, is er geen sprake van een soortgelijke methode en dus ook niet van indirect bewijs voor effect.

Wanneer een methode veelvuldig is onderzocht, is het aantal primaire onderzoeken soms te groot om binnen het kader van *Effectieve interventies* te analyseren. Veelal zijn de primaire onderzoeken dan al geanalyseerd in *reviews* en metastudies. In dat geval gebruiken we de informatie uit deze overzichtsstudies. We volstaan dan met een globale analyse van de effectiviteit zoals gebleken uit de overzichtsstudies. Dit vullen we eventueel aan met een meer uitgebreide analyse van de (recente) primaire studies die (nog) niet in de overzichtsstudies zijn opgenomen.

Kenmerken effectonderzoek

Bij onderdeel 4 van het werkblad gaan we ervan uit dat er sprake is van een effectonderzoek wanneer er ten minste een meting heeft plaats gevonden dat een cijfermatige indicatie geeft van het effect van een methode. Onderzoek naar de door professionals, burgers en/of cliënten ervaren effectiviteit van een methode nemen we mee in onderdeel 3 van het werkblad.

Het methodologische gewicht van het effectonderzoek en de resultaten daarvan wordt onder meer bepaald door de aanwezigheid van een voor- en nameting, een controlegroep, de willekeurige samenstelling daarvan, de modelgetrouwheid van de methode en de uitvoering van een follow-upmeting. Het methodologische gewicht varieert van 'licht' effectonderzoek (monitoring- of veranderingsonderzoek) tot 'zwaar' effectonderzoek (Randomized Controlled Trial, RCT) en diverse vormen daar tussenin. Hoe 'zwaarder' het effectonderzoek, hoe 'harder' de uitspraken over de effectiviteit zijn. Dit wil niet zeggen dat er altijd gekozen moet worden voor zo zwaar mogelijk

effectonderzoek. Welk type effectonderzoek het meest passend is, hangt af van de kenmerken en het ontwikkelingsstadium van de methode en de beschikbare financiële middelen.

Bijlage 3 geeft een stapsgewijze uiteenzetting van de kenmerken per onderzoek en geeft een typering van de onderzoeksopzet. Het gaat daarbij om het objectief beschrijven van de kenmerken (onderdelen B t/m D). Externe deskundigen beoordelen in een later stadium de kwaliteit van het onderzoek (onderdelen E en F).

Gemeten effecten

In een tabel (bijlage 3, onderdeel G) worden de onderzoeksresultaten cijfermatig gepresenteerd. De onderzoeksresultaten kunnen aanwijzingen geven voor positieve, geen of negatieve effecten.

Uitkomstmaten

Effectonderzoeken beantwoorden een beperkt aantal vragen. De gestelde vragen worden aangeduid als 'uitkomstmaten'. Alleen op deze uitkomstmaten wordt een effect gemeten. Er kan alleen iets over effect gezegd worden voor zover het betrekking heeft op één van de onderzochte uitkomstmaten. In bijlage 3 wordt het effect dan ook per uitkomstmaat aangegeven.

Effectgrootte

De mate waarin een resultaat als positief is aan te merken, is mede afhankelijk van de effectgrootte. Tot voor kort werd het effect van een methode vooral uitgedrukt in een statistisch significant verschil tussen voor- en nameting, of tussen voor- en nameting en *follow-up*, of tussen de nameting van de experimentele en controlegroep. Een probleem bij deze aanpak is dat grote verschromes in kleine groepen vaak niet significant zijn. Bij grote groepen kunnen heel kleine verschillen weliswaar als zeer significant uit de bus komen, maar praktisch gezien van weinig waarde zijn. De laatste jaren wordt er vaak voor gekozen om naast de statistische significantie ook de zogeheten effectgrootte d ('effectsize', ook wel aangeduid met ES) te rapporteren. Dit is een index die aangeeft hoe groot het waargenomen verschil is tussen voor- en nameting of tussen experimentele (interventie-) en controlegroep. Er bestaan verschillende formules voor het berekenen van d. De bekendste is¹:

$$d = \frac{\text{gemiddelde score nameting interventiegroep} - \text{gemiddelde score nameting controlegroep}}{\text{'gepoolde' standaarddeviatie van beide groepen}}$$

De formule voor het berekenen van de 'gepoolde' standaarddeviatie luidt daarbij als volgt:

$$\sqrt{\left(\frac{(n_i - 1)sd_i^2 + (n_c - 1)sd_c^2}{n_i + n_c - 2} \right)}$$

Hierbij staat de i voor interventiegroep of experimentgroep en de c voor controlegroep, sd i en sd c zijn de standaarddeviaties van respectievelijk de interventie- en controlegroep en ni en nc de steekproefgrootte van de interventie – en controlegroep.

¹ Zie Rossi, P.H., M.W. Lipsey & H.E. Freeman (2004). Evaluation. A systematic approach (7th ed.). Thousand Oaks: Sage.

De index wordt een positieve waarde toegekend als het effect bij de interventiegroep (experimentele groep) gunstiger is dan bij de controlegroep en een negatieve waarde als het effect voor de controlegroep gunstiger is. Vuistregel bij de betekenis van d of ES is als volgt:

d of ES groter dan of gelijk aan .20 = klein effect;
 d of ES groter dan of gelijk aan .50 = middelmatig effect;
 d of ES groter dan of gelijk aan .80 = groot effect.²

In sommige onderzoeksrapporten worden andere effectmaten gebruikt, in dat geval worden deze overgenomen.

² Zie o.a. Cohen, J (1992). A power primer. *Psychological Bulletin*, 112, 155-159.

Bijlage 2 – Overzicht onderzoeken en de hoofdkenmerken

Onderzoeken praktijkervaringen (deel 3)

Methodie	Onderzoek 1	Onderzoek 2
Titel rapport	Een alternatief project voor inburgering: een evaluatie van Themis	Themis – een alternatief traject voor inburgering. Interne eindevaluatie methodiek.
Auteur	D. van Dijken, S. Greefhorst, J. Rijnbende, S. Kramer, onder redactie van: M. de Haan	R. van 't Rood
Jaar	2006	2006
Uitgever	Universiteit Utrecht, faculteit sociale wetenschappen	Themis, Margraten
Onderzoeks- Vraag	Hoe zijn de uitgangspunten van de empowermentmethode, die ten grondslag liggen aan de inburgeringscursus van Themis, gebruikt in de praktijk? In hoeverre is empowerment als interventie, gezien vanuit een theoretisch en praktisch perspectief op sociaal isolement, een goede oplossing voor Turkse sociaal geïsoleerde vrouwen?	Een intern eindevaluatie van de pilot in de gemeente Leiden
In het onderzoek betrokken doelgroep	Vrouwelijke oudkomers in Leiden die inburgerden volgens de Themis methode. Er zijn interviews gehouden met zeven deelnemers, drie groepsbegeleidsters, twee methodiekontwikkelaars en vijf vrijwilligsters ("maatjes") die deel hebben genomen aan het Maatjesproject van Themis.	Twee groepen: 20 Turkse vrouwen, uitval 8 12 Turkse vrouwen Maatjes (onbekend aantal)
Aantal geïncludeerde subjecten (n)	17	Zie hierboven

Effectonderzoeken (deel 4)

Methode	Onderzoek 1
Titel rapport	Inburgering en opvoedingsondersteuning. Effecten van een opvoedingsinterventie op kennis, vaardigheden en opvoedingsgedrag van vrouwelijke migranten
Auteur	C. van Aert
Jaar	2008
Uitgever	Universiteit Utrecht, faculteit sociale wetenschappen (Masterthesis)
Onderzochte doelen	In hoeverre heeft de module opvoedingsondersteuning van de methode Themis een positieve bijdrage geleverd aan het bewustzijn, kennis en vaardigheden van de deelnemers met betrekking tot opvoeding?
In het onderzoek betrokken doelgroep	Oudkomers in Maastricht en Utrecht
Aantal geïnccludeerde subjecten (n)	Experimentele groep: 19 vrouwen zijn geïnterviewd, 10 hebben ook de vragenlijst ingevuld. Controlegroep: 13 vrouwen
Typering onderzoeksopzet (zie bijlage 3)	C

Bijlage 3 – Methodologische kenmerken en resultaten effectonderzoeken

Geef met dit formulier van elk effectonderzoek een aparte beknopte beschrijving.

A. Naam effectonderzoek: *Inburgering en opvoedingsondersteuning. Effecten van een opvoedingsinterventie op kennis, vaardigheden en opvoedingsgedrag van vrouwelijke migranten*, een Masterthesis in 2008 geschreven door C. van Aert vanuit de faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht.

B. Waar en waarover het onderzoek is uitgevoerd

Kruis ja of nee aan.

		Ja	Nee
1	Het onderzoek is in Nederland uitgevoerd	X	
2	Het onderzoek betreft de hier beschreven Nederlandse methode (en niet een andere, soortgelijke methode of een buitenlandse variant)	X	

C. Typering methodologische kenmerken van het onderzoek

Kruis voor elke uitspraak die waar is het hokje aan. Kruis in de overige gevallen (nee, niet van toepassing, onbekend, twijfel) geen hokje aan.

1	De meting is (mede) gericht op doelgroep, doelen en bijbehorende veronderstelde determinanten van de interventie.	X	
2	Er is een voormeting (voorafgaand aan / bij start van de interventie).	X	
3	Er is een nameting (aan het einde van de interventie).	X	
4	De resultaten zijn met een statistische techniek geanalyseerd en op significantie getoetst.	X	
5	Er is een experimentele en een controleconditie.	X	
6	Er is minimaal zes maanden na einde interventie een <i>follow-up</i> .		
7	De resultaten hebben een praktische relevantie.		X
8	Het onderzoek is uitgevoerd in een situatie die vergelijkbaar is met de dagelijkse praktijk van de uitvoering van de interventie ('externe validiteit').		X

9	De experimentele en de controlegroep zijn <i>at random</i> samengesteld.	
---	--	--

Typering opzet

Kruis aan van welk type de opzet is op basis van de aangekruiste antwoorden in het bovenstaande schema. Alle antwoorden in de aangegeven *range* moeten aangekruist zijn.

	Z	Geen van de onderstaande alternatieven					
	F	<i>Monitoring</i>	1,3			7-8	
	E	Veranderingsonderzoek	1-4		(6)	7-8	
	D	Onderzoek met (quasi-)experimenteel <i>design</i> (niet in de praktijk)	1-4	5	(6)		(9)
X	C	Onderzoek met (quasi-)experimenteel <i>design</i> in de praktijk (zonder <i>follow-up</i>)	1-4	5		7-8	(9)
	B	Onderzoek met quasi-experimenteel <i>design</i> in de praktijk en met <i>follow-up</i>	1-4	5	6	7-8	
	A	Onderzoek met experimenteel <i>design</i> in de praktijk en met <i>follow-up</i>	1-4	5	6	7-8	9

Typering overige methodologische kenmerken:

Kruis voor *elke* uitspraak die waar is het hokje aan. Kruis in de overige gevallen (nee, niet van toepassing, onbekend, twijfel) geen hokje aan.

X	11	Er is een controlegroep zonder interventie met de methode en/of met de gebruikelijke zorg.
	12	Er is een controlegroep met interventie met een gespecificeerde andere, duidelijk gespecificeerde methode.
	13	De experimentele en de controlegroep zijn <i>at random</i> samengesteld.
	14	Het <i>design</i> bevat een herhaalde N=1-opzet met een baseline-controleconditie.
X	15	Het onderzoek is uitgevoerd door anderen dan de ontwikkelaars of de aanbieders van de methode.
	16	De uitval/non-respons van subjecten tussen de meetmomenten is gespecificeerd (omvang en specifieke eigenschappen).
X	17	De representativiteit van de geïnccludeerde subjecten is bepaald.
X	18	De implementatiegetrouwheid is bepaald (i.e. nagegaan is wat de mate is waarin het protocol, de handleiding of de methodiek getrouw is gevolgd - ook wel behandelingsintegriteit, 'treatment integrity' of 'fidelity' genoemd).

D. Eventuele toelichting op scores onder C.

Voor de exacte meetinstrumenten, uitkomstmaten en effectmaten verwijzen we naar het originele onderzoeksrapport. Wij gaan hier gezien het specifieke onderwerp van het onderzoek (opvoeding) niet gedetailleerd op in.

E. Overzicht van het effect per uitkomstmaat

Onderzoek 1	Uitkomstmaat 1	Uitkomstmaat 2	Uitkomstmaat 3	Uitkomstmaat 4
Omschrijving uitkomstmaat*				
Meetinstrument**				
Effectsize ***				

* Waarop is effect gemeten

** Met welk instrument is effect gemeten, bv. vragenlijst x

*** Mogelijkheden:

d of ES groter dan of gelijk aan .20 = klein effect = 1;

d of ES groter dan of gelijk aan .50 = middelmatig effect = 2;

d of ES groter dan of gelijk aan .80 = groot effect = 3.

Negatief effect wordt aangeduid met een -1, -2 of -3.

Geen effect = 0.

Zie voor toelichting bijlage 1.

